

Sipos István

Jövőt építő elődeink

Jeles személyek Sárospatak múltjából

Aligha van hazánknak még egy olyan, Sárospatakhoz hasonló városa, amelynek viszonylag kis méretéhez ily' gazdag tárgyi és szellemi kulturális örökség társul. Történelme során nemcsak a Református Kollégium tette városunk nevét világszerte ismertté, de ez fordítva is igaz: a város, sőt a környéke is, évszázadokon át magáénak érezte és tartotta a Kollégiumot. A város és iskolája tehát elválaszthatatlanok. Magát a tanintézetet gyakran nevezték *rebellis iskolának*. Pedig Patakon sohasem csupán „lázadtak” valami *ellen*, hanem sokkal inkább azért küzdöttek, hogy az előre mutató, haladó eszmék gyakorlattá váljanak.

A továbbiakban az események áttekintése és értékelése helyett az adott kor embereit „szólatatom meg”. Ki mással kezdhethém, mint Petőfivel, aki *Úti leveleiben* így írt: „*Délután értem Patakra. Szent föld ez. E város volt a magyar forradalmak oroszlánbarlangja. Itt tanyáztak a szabadság oroszlánjai.*”

Már önmagában az is okot adhat a múltunkkal kapcsolatos büszkeségre, hogy az írásos adatok szerint az 1500-as években Sárospatakon már hat kolostor állt. Ahol pedig kolostor épült, ott iskola is volt. E szempontból városunk sokkal nagyobb városokat előzött meg (Sopron, Kassa, Lőcse, Pozsony stb.). Sárospatakon, a plébánia iskolában tanult Szalkai László, későbbi esztergomi érsek. A mohácsi csatában esett el 1526-ban. Az ő egybekötött füzeteit *Szalkai-kódex* néven ismerjük; ez Magyarország egyik legértékesebb iskolatörténeti emléke.

A hagyomány szerint Perényi Péter által 1531-ben alapított iskola vezetésével I. Rákóczi György 1638-ban azt a Tolnai Dali Jánost bízta meg, akinek haladó szellemű intézkedései nem váltottak ki elismerést a maradi nézeteket vallókból. Modernizálta a fizika oktatását, s a zsoltárokat a latin szöveg helyett Szenczi Molnár Albert magyar verseivel énekellette. Ellenségei igyekeztek több alkalommal befeketíteni a fejedelem előtt, ennek ellenére Tolnai intézte az első nyílt támadást a feudális ideológia skolasztikus rendszere ellen, s ezzel nálunk is utat nyitott a modern gondolkodásnak. Debrecenből Patakra több diák már kinevezésének puszta hírére átiratkozott. 1642-ben azonban Miskolcra távozott lelkesnek, ahonnan csak a fejedelem halála után, 1649-ben tért vissza Patakra, Lorántffy Zsuzsanna és fia, Rákóczi Zsigmond kérésére.

Comenius 1650-ben érkezett Sárospatakra, az előbbi két személy meghívására. Köszöntő beszédében főleg a „*tehetségek kiműveléséről*” ismertette terveit. Elképzeléseinek megvalósítása során a következő alapelveket igyekezett felhasználni: szemléletesség, fokozatosság, öntevékenység. Hazánkban kizárólag városunkban tanított. Ezzel kapcsolatban Finánczy Ernő, a neveléstörténet kiváló szakembere írta a 20. század elején: „*Nekünk, magyaroknak nagy büszkeségünk, hogy Comenius négy évig működött Sárospa-*

takon, s ezzel az itt tartózkodásával világhírűvé tette a kis magyar várost. Nincs is e kort tárgyaló neveléstörténeti munka, bármilyen nyelvű legyen is, mely elhallgatná Sárospatak nevét.”

Pósházi János *Philosophia naturalis* c. könyvét 1667-ben nyomtatták ki Sárospatakon. Ez volt Magyarország első természettudományos könyve. A kor hazai természetfilozófiai irodalmának leghaladóbb alkotásáról van szó. Az a fizikai alapelv, amelyet ma Newton első törvényeként ismerünk, Pósházi könyvében a Newtonénál húsz évvel korábban megjelent. Pósházi, akit Comenius és Tolnai is tanított, utóbb professzora lett a Kollégium teológiájának és 18 évig volt lelkésze a Sárospataki Református Egyházközségnek. Gondolkodását jól tükrözi a következő mondata: *„Inkább vagyok atomista, mint tomista, inkább iszom Démokritosz tiszta forrásából, mint a skolasztikusok vagy arisztoteliánusok zavaros pocsolójából!”*

1673-ban Kollonich Lipót esztergomi érsek irányításával Magyarországon több száz protestáns lelkészt tartóztattak le, akik koncepciós perek áldozatai lettek. A bírósági eljárások a pozsonyi várban folytak. Végül 41 lelkészt ítélték gályarabságra és indítottak útra, szigorú katonai őrizet mellett, Nápolyba. Oda azonban már csak harmincan érkeztek meg, egyesek útközben meghaltak, mások megszöktek. Akik életben maradtak, azokat 50-50 aranyért eladták gályarabnak. A harmincből 11 volt lutheránus, és 19 református. Talán nem véletlen, hogy a 19-ből 12 volt egykor pataki diák. Nekik az volt a „bűnük”, hogy nem voltak hajlandóak „visszatérni” a katolikus hitre. A császárral csupán annyit közöltek az elítéltekről, hogy „felségárulást” követtek el. A gályarabokat de Ruyter holland admirális szabadította ki, 1676. február 11-én.

Még a korra jellemző hitviták is nemzeti ügyet szolgáltak, a magyar nyelv ügyét. Abban az időben a vitatkozó feleket is körülvette a szimpatizánsok hada, sőt, még hangosan biztatták is őket. A vitázók azonban nem beszélhettek latinul, mert akkor a közönség nem értette volna. Ezért érveiket magyarul kellett megfogalmazniuk. A pataki gimnáziumban minden tantárgyat magyarul oktattak, a teológián és a jogi karon három tárgy kivételével szintén a magyar volt a tanítás nyelve. E téren Sárospatak az ország valamennyi iskoláját évtizedekkel megelőzte.

Patak legnagyobb tanáregyéniségének 1829-ig Kövy Sándor professzort tartják. Egykori tanítványa, Kossuth Lajos így emlékezik vissza rá: *„Kitűnő előadó tanár, a jogtanárok mintaképe volt, aki hivatásának az oktatást és a nevelést tekintette, aki tölcserrel öntötte az ember fejébe a jogtudományt, akinek hallgatására messze földről sereglettek az ifjak, akinek hallgatói közt sűrűn találkozunk szerb, oláh, horvát és szász nemzetiségű ifjakkal.”* Az anekdota szerint Kövy jósolta meg, hogy *„a dominus Kossuthból országháborító lesz!”* Kövy eszméit jól jellemzik Vay Józsefhez írott egyik levelének sorai: *„Amely ifjú ember hozzám folyamodik, kivált csak a tanításért, hogy én annak ne szolgáljak, nemcsak az ifjak előmenetele iránt való nagy szeretetemmél, hanem még a lelkiismeretemmel is nehéz megegyeztetnem.”*

A fentebb említett tantervi reformnak része volt az a matematika tanterv is, amelyet Sipos Pál matematika-fizika szakos tanár készített. Ő pataki évei előtt Odera-Frankfurtban volt rektor. Szakmai munkája elismeréséül a Berliini Tudományos Akadémiától aranyérmert kapott, mert felfedezte az izométert (az ellipszis mérésére szolgáló eszközt).

1832-ben három diák (Kazinczy Gábor, Erdélyi János és Szemere Bertalan) létrehozta a Sárospataki Ifjú Egyesületet. Ennek az irodalmi jellegű egyesületnek az első tanárelnöke,

az ifjúság választása alapján, Nyiry István matematika-fizika szakos tanár, az MTA tagja lett. (Nyirynek Sárospatakon tanítványa, később az Akadémián tagtársa volt Almási Balogh Pál, aki orvos lett, Kossuthnak és Széchenyinek is háziorvosa.) E három diák 1834-ben meghívta Patakra Kölcsey Ferencet. A költő a meghívásnak sajnos nem tudott eleget tenni, de olyan levelet küldött, amelyre ma is büszkék lehetnek a pataki fiatalok. „Az én hazám, ez a mi kedves hazánk sok minden híjával van; de vigasztal a remény, hogy a serdülő ifjúság igyekezni fog gazdagabb jövődőt felhozni. Igenis, szeretett barátaim! vigyétek által szép törekvésteket az iskola csendes falain túl, majd a zajló életbe is; s ne feledjétek el soha, hogy a hazáért minden lehetségest tenni szent kötelesség, de tenni csak tiszta, hű keblű egyesületek által lehetséges. Széjjeltartás volt e nemzet férgé századokig; azért óhajtom: ez összetartás szelleme, mely benneteket összekötött, terjedő hatalomban kísérjen az életen keresztül.”

Néhány mondat az említett három diák jellemzésére:

Kazinczy Gáborról írja Petőfi: „Benne elérte a rögtönző szónoklat a non plus ultrát. Olyanok, mint ő, talán lehetnek, de nála különbek nem.” „Sárospatakról tegnap reggel Új-helybe rándultam Kazinczy Gábor barátomhoz, s a napot nála és vele töltém. Milyen pompásan? Ezt csak az képzelheti, ki Kazinczyt ismeri.” Toldy István ezt írta róla: „Kazinczy a szószerkekre született. Az egy Kossuthot kivéve ő volt a század legnagyobb magyar szónoka.” Egy jellemző mondása: „A szabadságnak, mint az életnek vannak betegségei, kórtana. A szolgáságnak nincs, az maga a halál.” Kazinczy Gábor unokaöccse volt Kazinczy Ferencnek. Nemcsak ők voltak diákjai a pataki iskolának ebből a családból. A 19. században 22 Kazinczy-gyermek tanult Sárospatakon.

Erdélyi János diákja, majd tanára volt a pataki Kollégiumnak. 25 éves korában választotta tagjává az MTA, 29 évesen lett titkára a Kisfaludy Társaságnak. Az ő javaslatára írták ki azt a pályázatot, amelyre Arany János beküldte a *Toldit*. 1848-49-ben őt bízták meg a Nemzeti Színház irányításával. Magyarországon ő alkalmazta elsőként a dialektikát a filozófiában: „A jónak ellensége a jobb, és szerencse, hogy az emberek nem élhetnek örökké és meghalnak, hogy a jobbnak útját ne állhassák.” Pálffy János 1853-ban így jellemezte őt: „Erdélyi egyike azon nagyon kevés számú, becsületes, eszes, józan felfogású férfiakkal, tele kedéllyel, minőket az Isten csak jókedvében teremt néha (...) Ő lelke mélyéből gyűlöli a zsarnokságot s keze alól kikerülő tanítványai bizonyosan nem lesznek az osztrák barátai. De a sárospataki iskolát nem is lehet félteni ettől. Fölötte a Rákóczi lelke lebeg még mindig, s szelleme még a falakba is bevette magát. Most is ezen iskola az egyetlen az országban, mely meg nem adta magát az osztrák tanrendszerének, s inkább nélkülözi az úgynevezett nyilvánosság előnyeit, mintsem szabad tanrendszerétől elálljon. Ebben a főérdem Erdélyit illeti.”

Szemere Bertalan így emlékezett vissza egykori iskolájára: „Itt ismerkedtem meg az ó- és az új-kor legnagyobb szellemeivel, itt kezdtem felfogni minden csodálatosságával a világot, itt tanultam meg imádni és szolgálni az emberiséget, itt gyulladtam szerelmére a szabadságnak, itt szegődtem papjává a hazának, mint oltárnak (...) Reggelenként a Páncél-hegyen én előbb zengtem Kölcsey himnuszát, mint dalát a korán kelő pacsirta.” Ő volt Magyarország első belügyminisztere.

Az 1848. március 15-i események híre csak március 18-án érkezett Patakra. A diákok ennek hatására leverték a posta homlokzatáról a kétfejű sast, este pedig zenés fáklya felvonulást rendeztek a tanárok tiszteletére. Néhány nap múlva kilenc pontból álló

kérvényt juttattak el Miskolcra, az egyházkerületi közgyűléshez. Ebben többek között nagyobb beleszólást kértek a Kollégium életébe és kérték a nemzetőrség felállításának engedélyezését. A közgyűlés minden kérést teljesített. Később már egyes professzorok menesztésére, és mások alkalmazására tettek javaslatot. Mivel erre nem kaptak választ, június 25-én Sárospatakon erővel behatoltak az egyházkerület üléstermébe, és „mint szabad polgárok” követelték meghallgatásukat. A közgyűlés minden kívánságukat teljesítette.

Az 1848-49-es szabadságharcban kapcsolatban három országosan ismert egykori diák nevét említem. Izsó Miklós 1848-ban fejezte be gimnáziumi tanulmányait. Utána azonnal beállt honvédek, ahol tucatnyi ütközetben vett részt, a győri csatában meg is sebesült. Őt tekintik a magyar nemzeti szobrászat megteremtőjének. Kazinczy Lajos Kazinczy Ferenc legfiatalabb gyermeke volt. Apjának halála után, nyolc éves korától gr. Teleki József, a Kollégium főgondnoka és az MTA első elnöke volt a gyámja. Kazinczyt 1849 októberében Aradon kivégezték, őt tekintjük a 15. vértanúnak. Tompa Mihály is a Kollégium diákja volt, a szabadságharc alatt pedig tábori lelkészként szolgálta hazáját. A bukás után verseiben fogalmazta meg a nemzet fájdalmát.

Két olyan tanár is akadt, akik 1848-49-ben fegyverrel harcoltak a szabadságért. Az egyikük Pálkövi (Palkovics) Antal, akinél 1847 júliusában Petőfi Sándor megszállt. 1843-ban érkezett Patakra tanítani, addig Sajókazán volt evangélikus lelkész. Tudott németül, angolul, franciául, olaszul, latinul, görögül, héberül és szlovákul. Vele kapcsolatban a következőket írja Petőfi az *Úti levelekben*: *„Először is a várat néztem meg, mely hajdan a Rákócziaké volt, most pedig valami Precenheimé! A várból lementem a kollégiumba (...) telt poharak és víg diákokhoz (...) Itt ismerkedtem meg Palkovics professzorral, akit te is ismersz, s így tudod, milyen rendes ember. Látod, barátom, még a professzorok között is vannak rendes emberek.”* Pálkövi nemzetőr őrnagyként szerelt le, a szabadságharc levereése után Kassán kb. egy évig börtönbe zárták. A másik tanár Csoma Mihály, ő századosi rangot szerzett. A harcolni szándékozó diákokat a Kollégium udvarán gyakorlatoztatta bevonulásuk előtt.

A szabadságharc után az osztrák hatóságok névsort kértek a diákokról, a tanárokról pedig erkölcsi bizonyítványt. Apostol Pál, az Egyházkerület akkori püspöke, aki maga is pataki diák volt, a diákokról nem adott listát, a tanárokkal kapcsolatban pedig ezt válaszolta: *„Tanáraink becsülete s tekintélye ellen vétenénk, ha kerületünk felőlük erkölcsi és politikai bizonyáglevelet adna.”* Az osztrák kormánnyal szemben mutatott elutasító magatartás miatt a Kollégium 11 évre elvesztette önkormányzatát. Vay Miklós főgondnok így méltatta iskolánk akkori magatartását: *„Korunk történetírója nem fogja feledni, hogy a megpróbáltatás napjaiban volt a kevés közt egy protestáns főiskola, mely (...) egy-két elvbarát mellett vívott döntő csatát az állam ereje s a kormány tekintélye ellen azon meggyőződésből, hogy hitét szívéből, nyelvét ajkáról senkinek senki el nem veheti s e részben a legkisebb próbálkozás istenkísértés.”*

A fejlődés azonban ezután sem állt meg Patakon. 1853-tól az alsóbb osztályokban kötelező tantárgy lett a testnevelés. (Ez az intézkedés az állami előírást 15 évvel megelőzte.) 1857-ben megnyitotta kapuit hazánk első tanítóképzője, Árvay József gimnáziumi tanár igazgatásával. 1857-ben nyomtatták Sárospatakon Magyarország első görög-magyar szótárát, szerzői: Soltész Ferenc és Zsarnay Lajos. Ugyancsak 1857-ben indította meg a *Sárospataki Füzeteket* Erdélyi János, Hegedűs László és Szeremley Gábor. Az 1858-59.

tanévben itt létesítették az ország első középiskolai „testgyakordáját” (tornatermét). (Budapesten az első felnőtt férfi tornaegylet működését csak 1863-ban engedélyezték!).

1860. május 15-én a magyarországi protestáns egyházak visszakapták szabadságjogukat, így a Sárospataki Kollégium is visszakapta nyilvánossági jogát. Az iskola vezetői Lorántffy Zsuzsanna halálának 200. évfordulóját használták fel arra, hogy a Kollégium fennállásának – több ok miatt is elmaradt – 300 éves fennállási évfordulóját megünnepeljék. Az 1860. évi nagy rendezvény főszervezője Erdélyi János volt. A Kollégium jelmondata is tőle származik: *„Három fáklyám ég: hit, haza, emberiség!”*

Az ünnepség idején 24-26 ezer ember fordult meg Sárospatakon, a Kollégiumot 41 küldöttség köszöntötte. A leírások szerint a legnagyobb sikere az erdélyi delegációnak volt, amelyet Mikó Imre vezetett. Az *„Erdély Széchenyijé”*-nek is nevezett gróf így kezdte köszöntőjét: *„Nem csak azon részvét kifejtése végett jöttünk erdélyiekül, melyet a sárospataki iskola iránt vele rokon irodalmi és tudományos intézeteink érzenek, hanem egyszersmind tanusítására azon benső egységnek, mely a két testvér haza fiai és érdekei között mindenha létezett, melyet vér és közös alkotmány, történet és sorsazonosság, közös dicsőség és szenvedés pecsételt meg, s melyet valaha felbontani egyikünk vagy épen mind kettőnk sírján lehetend!”* A díszbeszéden (lakomán) pedig pohárköszöntőként ezt mondotta: *„A nevelés- és oktatásügy szabadságáért emelek poharat. E szabadság a polgáriasult emberiség közjoga, mitől őt megfosztani annyi lenne, mint a testi élettől elvenni a léget, a kenyeret és vizet; (...) Egy eszme sincs az emberi tudás birodalmában, mely az emberiség nemesítésére többet tett volna, mint e szabadság. Egy hit, egy meggyőződés éltette a haza protestánsait és nem protestánsait a közelebbi idők kételyei között, azon erős hit és meggyőződés: hogy a mint a lelkünk szabad, szellemünk szárnya le nem köthető. (...) Poharat emelek azért s iszom a ti egészségtekre és arra, hogy a magyarok földjén a nevelés és oktatás ügye szabad legyen mindenha!”*

Az újraindult pataki jogakadémia vezető tanára Emödy Dániel lett. Nevét korábban az tette ismertté, hogy a Kossuth-kormány debreceni lapjának, a *Közlönynek*, ő volt a főszerkesztője. Petőfi Sándor egyik legjobb barátjának tartotta. A következőket írta róla: *„Elkísért Váczig Emödy Dániel. Nem tudom, egyszer fogja-e a közönség e sorokat olvasni, vagy egyszer sem; de leírtam e nevet, hogy ahányszor olvassák leveleimet, lássák egyszersmind leghívebb, legönzettelenebb és legtisztább lelkű barátaim egyikének nevét is. Barátja vagyok, mert ő is barátom, de barátja vagyok még inkább azért, mert ő jellem, oly erős jellem, amilyen csak az lehet, akinek a szegénység volt a dajkája és nevelője. Urak, tiszteljétek az ilyen embereket, akik kenyeret esznek, bár kalácsot ehetnének!”*

Gárdonyi Géza csak egy tanévben volt diákja a pataki Kollégiumnak, mert a szülei elköltöztek. 1896-ban Egerből küldte el könyvét az iskolának, amelyhez levelet is mellékelte. *„Az a magyar szellem, amely a Főiskolának ma is fundamentuma, az alatt a kis idő alatt is bizonyára nagy hatással volt rám, s hogy azután a fővárosba kerültem, egy részt a pataki félévnek köszönhetem, hogy a budapesti levegő nem rontott meg magyarságomban.”* – írta benne. Móricz Zsigmond kb. az előbbi levél érkezésének idején hagyta itt – három szekundája miatti haraggal – a pataki iskolát. 1930-ban azonban bekövetkezett a „kibékülés”. Az akkor elmondott beszédéből idézek: *„Három csikóval mentem el innen, és most ez a három csikó hozott ide vissza. Kutya nehéz iskola volt abban az időben ez a pataki kollégium. Jó iskola volt, szép iskola volt, nagytekintélyű iskola volt, de – nehéz iskola volt. Itt ugyanis a tanárok azt akarták, hogy a diák tudjon. (...) Ma már csak incidensnek*

tűnik fel előttem az iskolai baleset, mintha nem is azért küldött s hozott volna ide a sors, hogy a gimnázium negyedik, ötödik és hatodik osztályait elvégezzem, hanem magasabb célból: hogy itt megismerjem és belélegezzem a tiszta irodalmiság és hazafiság szellemét. (...) Harmincöt év telt el azóta. S én ezalatt kivételesen nehéz és harcoss életem végig. (...) A szenvedés többet ad az embernek, mint az öröm. Ilyenformán én sokat köszönhetek a pataki skólának. (...) Amit mint író csináltam, annak a gyökerei innen indultak el. (...) A Patak fölött futó felhők a magyarság felhői voltak mindig az én számomra (...) Hódolattal és szeretettel köszöntöm azért e szent falakat s hálával és örömmel üdvözlöm az emlékeket s az itt folyt határtalan jelentőségű kultúréletet, amely mindenkire, aki valaha itt tanult, dolgozott és álmodott – csak nemes és felemelő hatást gyakorolt.”

Nemcsak a Sárospatakhoz diákként vagy tanárként kötődő személyek figyeltek fel az iskola kulturális és hazafias jelentőségére, hanem kívülállók is. Ilyen volt pl. Klebersberg Kunó kultuszminiszter, aki itt soha nem volt diák, sőt római katolikus vallású volt. 1928. június 13-án, Sárospatakon a következőket mondta: „Eljöttem ide, mint egy konzervatív kormány minisztere, mert az a meggyőződés hat ár, hogy modern haladás csak történelmi alapon lehetséges. (...) És hol valósulhat meg a kultúrpolitikának ez a követelése jobban, mint itt, ahol immár négyszáz év óta imádják az Istent, szeretik a Hazát és a magyar művelődést.”

A trianoni béke nemcsak hazánkat, hanem a Sárospataki Kollégium vonzáskörzetét is megnyirbálta. Iskolánk sokat veszített országos jelentőségéből, de a 20. században is előre mutató tevékenységet végzett, s az innen elkerülő diákok és tanárok többsége a haladás ügyét képviselte. Két korszakot emelek ki csupán az elmúlt évszázad történelméből: a harmincas és az ötvenes éveket.

1935-ben indult a tehetségkutatás, Szabó Zoltán és Újszászy Kálmán teológiai professzorok irányításával. A tehetséges, de anyagilag reménytelen helyzetben lévő falusi gyerekeket felkutatták, és ösztöndíjjal taníttatták Sárospatakon, majd valamely egyetemen. Ezzel kapcsolatban Móricz Zsigmond a következőket írta: „Patakon kaptam azt a szellemet, ami az egyetlen lehetőség arra, (...) hogy a helybe értek segítséget nyújtsanak a reménytelen rétegben fekvő buborékoknak. Nem kell ehhez sok, néha csak annyi, hogy egy nádszállal megpiszkálja valaki a mocsárüledéket, s a buborék felszáll. Ezt a mocsárfenék bányászást tekintem a sárospataki Kollégium legnagyobb, legnemzetibb munkájának.”

Az 1956-os eseményekből is kivették a részüket a tanárok és a volt diákok is. Az 1952-ben államosított és Rákóczi Gimnáziumként működő iskolába ekkor már csak tizenéves diákság járt. A „nyugtalanabb” tanárokat börtönbe is zárták, majd szabadulásuk után naponta kellett jelentkezniük a rendőrségen. Közülük már nem él Tapa András, Dévai Jenő, Gyimóthy István. Az egykori diákok közül talán a legismertebb Balázs-Piri László és a *Nemzetőr*-ben cikkeket író Farkas Elemér. A forradalom leverése után mindkettőjüket elítélték. A többség azonban túlélte a forradalmi eseményeket.

A város és iskolája a jelenben is a múltra alapoz. Ahogyan jövőt építő elődeink megfogalmazták: „El kell fogadnotok, tisztelt hallgatóság azon igazságot, hogy intézet, mely élni akar, egyedül akkor léssen méltó a jövődőségre, ha jelene minden lépésén magával hordja múltját, s erősödik általa.” (Erdélyi János); „A múltak hagyománya nagybecsű örökség, abból fejlett ki a jelen gondolkodása, s ha nagy volt a múlt, nagy célokat tűz a jövő elé. Minden nemzet és minden előretörő nép érezte ennek szükségét, s ha múltakban szegény volt, a jövő számára költeményekből alkotott múltat, mely lelkesítsen. Mi

1 tudomány és társadalom

egészen más helyzetben voltunk. Ez iskolának történeti múltja van, melynél nagyobb hazában egy tanintézet sem dicsekedhetik, s bár nem a mi érdemünk, hogy e drága örökség reánk szállott, de minden esetre a mi szerencsénk; érdemünk lesz, ha ügyét előbb visszük s ha a régiek mellett új alapját tehetjük le a tovább fejlődésnek.” (Árvay József). Szolgáljanak e szavak Sárospatakon a jövő építésének hitvallásául a 21. században is!

(Sárospatak 2008. augusztus 20-án ünnepelte újra várossá nyilvánításának 40. évfordulóját. Ez alkalomból tesszük közzé Sipos István 2002-ben írott cikkét, amely tudományos ismeretterjesztő előadásként hangzott el, de írásban eddig nem jelent meg.)

Táj, 1940.